

FÆLLESSKABETS BETYDNING FOR UNGES BRUG AF RUSMIDLER

Maria Dich Herold
psykolog og lektor
v. Center for Rusmiddelforskning



HVEM ER JEG?

- ❖ Psykolog.
- ❖ Ph.d. med fokus på unges sociale relationer efter rusmiddelbehandling.
- ❖ Overordnet interesse for brugerperspektiver på forskellige former for rusmiddelbrug blandt forskellige grupper af unge, og på rusmiddelbrug 'i kontekst'.
- ❖ Aktuelle forskningsprojekter: Unge brug af lattergas // Unge og rusmiddelpåvirket kørsel.

UDGANGSPUNKT FOR OPLÆGGET

- Rusmiddelbrug og beruselse er **universelle fænomener**, som kan observeres på tværs af **kulturer** og på tværs af **historiske perioder**, om end på forskellig vis. Det er ikke et nyt fænomen.
- Rusmiddelbrug og beruselse er **en del af virkeligheden** for de fleste danske unge. Nogle udvikler (desværre) et forbrug, som kommer til at volde dem / deres omgivelser / samfundet vanskeligheder.
- Der er ikke en entydig grænse for, hvornår man kan tale om et **problematisk forbrug**. Grænsen '**forhandles socialt**' i de sammenhænge, og **fællesskaber**, som de unges færdes i.
- Rusmiddelbrug er et **socialt fænomen**: Det bruges (oftest) i sociale sammenhænge – det reguleres og formes af det sociale – det betydningsstillægges i det sociale – det fostrer følelser af intimitet, fællesskab, samhørighed – etc.

HVAD VIL JEG SIGE NOGET OM I DAG?

- ❖ Hvordan 'det sociale' / fællesskabet / vennerne præsenteres i den eksisterende (epidemiologiske) forskning om unges brug af rusmidler.
- ❖ Gå på tværs af forskningen omkring unges rusmiddelbrug med fokus på, hvordan 'fællesskabet' tillægges betydning af de unge selv.
- ❖ **Zoomer særligt ind på:**
 - Begrebet 'gruppepres' og forholde det til, hvordan de unge selv forstår 'vennernes betydning' for deres rusmiddelbrug.
 - Dilemmaer forbundet med brug af særligt alkohol og deltagelse i sociale fællesskaber.

HVAD VED I OM **FÆLLESSKAB/RUSMIDDELBRUG** BLANDT UNGE

- ❖ Den eksisterende rusmiddelforskning, som fokuserer på unges rusmiddelbrug er enorm!
- ❖ Langt størstedelen af litteraturen er kvantitativ og tager udgangspunkt i en **epidemiologisk tilgang** til unges forbrug af rusmidler – bl.a. via store befolkningsundersøgelser.
- ❖ En mindre del er sociologisk / etnografisk / socialpsykologisk og bygger på kvalitative interviews og deltagerobservationer.

UNGES RUSMIDDELBRUG I DEN EPIDEMIOLOGISKE FORSKNING

- ❖ **Præmis:** Unges rusmiddelbrug er pr. definition et risikofyldt/skadeligt 'onde'. Det skal inddæmmes og undgås.
- ❖ **Formål:** At *beskrive udbredelsen* af de unges forbrug, og *identificere årsager* til, at unge bruger rusmidler eller udvikler et behandlingskrævende forbrug.
- ❖ **Konklusioner:** Unges (problematiske) rusmiddelbrug kan ses i sammenhæng med særlige 'personlighedstræk' (fx sensationssøgende og risikovillig) + andre typer af 'risikoadfærd' (fx kriminalitet og risikobetonet seksuel adfærd mv).
- ❖ Vi ved fx også, at det ikke er lige meget, hvilke opvækstvilkår, de unge har og i hvilket omfang de kan siges at være 'socialt integrerede' i centrale samfundsmæssige sammenhænge, som fx uddannelsessystemet og 'prosociale vennegrupper'.

FÆLLESSKABET I DEN EPIDEMIOLOGISKE FORSKNING OM UNGES RUSMIDDELBRUG

- ❖ Herudover: der er stor sammenhæng mellem den enkelte unges forbrug af rusmidler og hans/hendes venners ('peers') måder at bruge rusmidler på (= vigtig indsigt!).
- ❖ M.A.O., så har de unge tendens til at bruge rusmidler på samme måde som vennerne (typer, mængder, risikoadfærd etc.).
- ❖ *[Dog er det vigtigt også at huske, at mange unge indgår i flere forskellige venskabsforhold/grupperinger, som ikke nødvendigvis har samme brug af / syn på rusmidler]*
- ❖ Begrebet om **gruppepres** ('peer pressure') har rod i denne forskning, og har til hensigt at forklare unges 'problematisk adfærd' fx deres brug af rusmidler.

GRUPPEPRES OG 'DÅRLIGT SELSKAB'

- Igen: brugen af rusmidler som noget entydigt dårligt eller ubehageligt for den enkelte unge
- Stof/rusmiddelbrugende fællesskaber = 'dårligt selskab'
- Den unge som et 'passivt offer' for det 'dårlige selskab'...
- ... eller den unge 'vælger aktivt' en dårlig vennegruppe (*'peer selection'*)



GRUPPEPRES OG 'DÅRLIGT SELSKAB'

- ❖ Dog: dette perspektiv afspejler ofte ikke de **unges egne erfaringer / hverdagsliv**, og fanger ikke nuancerne i betydningen af det sociale (simplistisk). Det er et 'voksenbegreb'! (cf. Ungar, 2000).
- ❖ Det forklarer fx ikke de **affektive dimensioner** af de unges fællesskaber.
- ❖ Det tager ikke højde for de '**gevinster**' eller den '**nydelse**', som for mange unge er forbundet med at bruge rusmidler sammen med vennerne.
- ❖ Begrebet skaber en **kunstig dikotomi** mellem den unge >og< vennerne.

HVIS DET IKKE ER 'GRUPPEPRES' – HVAD ER DET SÅ?

Hvis *gruppepres* er et uhensigtsmæssigt begreb, hvordan kan vi så forstå vennernes betydning for de unges rusmiddelbrug?

På tværs af vores egne (og andre kollegaer på feltets) undersøgelser med unge rusmiddelbrugere forekommer fortællinger om 'pres' relativt sjældent – det er som regel nogle **andre logikker**, der træder frem, fx:

- Den unge ønsker at **bidrage til fællesskabet og stemningen** ved at 'drikke på niveau' med vennerne til festen.
- Den unge ønsker at **'holde ord'** eller være **'loyal'** med vennerne, hvilket kan indebære, at man drikker / fester med, hvis man har lovet det (selvom man måske alligevel ikke har så meget lyst til alkohol).
- Den unge kan af forskellige årsager have 'brug for' den **intimitet**, som fælles brug af rusmidler muliggør.

→ brugerperspektiver på rusmiddelbrug/fællesskaber blandt unge.

BRUGERPERSPEKTIVER PÅ UNGES RUSMIDDELBRUG

En anden gren af forskningslitteraturen fokuserer i højere grad på unges rusmiddelbrug som et (meningsfuldt) fænomen, der udspiller sig i de unges **hverdagsliv**.

Becker (1953): pointerer at stoffets effekt (**nydelse**) læres i det sociale **fællesskab**.

Zinberg (1986): stoffets effekt afhænger ikke kun af dets biokemiske sammensætning, men også af hvor/sammen med hvem, det bruges (**setting**) og brugerens **mindset**.



NYERE FORSKNING: BRUGERPERSPEKTIVER PÅ FÆLLESSKAB OG RUSMIDDELBRUG

- ❖ MacLean (2016): Alkoholbrug er en **‘social teknologi’** der muliggør etablering og opretholdelse af venskaber
- ❖ Tutenges & Rod (2009): Rusmiddelbrug blandt unge skaber **‘fælles fortællinger’**, som rækker ud over selve festen.
- ❖ Frank, Herold et al. (2020): Når unge drikker afstemmer de deres forbrug i fht. fællesskabets forventninger – de ønsker at drikke **‘på niveau’** med vennerne.
- ❖ Foster & Spencer (2013): Unges stofbrug relaterer sig til følelsesmæssige faktorer som **tillid, tilhørsforhold, og gensidighed** (deling)
- ❖ Thurnell-Read (2017): Rusmiddelbrug kan ansues som et **‘bonding ritual’**

... BRUGERPERSPEKTIVER PÅ FÆLLESSKAB OG RUSMIDDELBRUG

- ❖ Pennay (2015): Det nytter ikke at fokusere på skadevirkninger uden samtidig at fokusere på stoffets nydelsesfulde (sociale) effekter = **skade og nydelse** forekommer ofte parallelt.
- ❖ Thurnell-Read (2017): Nydelse og '**sociale gevinster**' forbundet med rusmiddelbrug har traditionelt været underbelyst/nedtonet i sammenligning med fokuset på **risici og skade**.
- ❖ Herold & Søgaard (2019): Stofbrugende venner er ikke blot 'dårligt selskab' – de udgør ofte **betydningsfulde emotionelle bånd for de unge**.
- ❖ Farrugia (2015): Unges (mænd) rusmiddelbrug **antages primært at grunde i 'negativ socialitet'**.

EKSEMPEL: MDMA-BRUG BLANDT UNGE MÆND (FARRUGIA, 2015)

- ❖ MDMA ('molly'): Et ecstasy-lignende stof, der bevirker en øget (kærlig) interesse for andre mennesker / 'gør dig fuld af energi, kærlighed og selvtillid.'
- ❖ MDMA-brug muliggør nye former for **intimitet** / '**dybere følelsesmæssige forbindelser**' i venskabsgrupper bestående af unge mænd, end hvad der er muligt til hverdag (kønsnormer / maskulinitet).
- ❖ MDMA-brug skaber en **nydelsesfuld oplevelse af samhørighed** med vennerne.

Disse aspekter medvirker til de unges oplevelse af, at det kan være meningsfuldt at bruge rusmidler / fortsætte forbruget.



EKSEMPEL: ALKOHOLBRUG BLANDT UNGE (MACLEAN 2016)

- ❖ Venskaber opretholdes via hverdagspraksisser – blandt unge er alkoholbrug sådan en praksis (**‘social teknologi’**).
- ❖ Alkoholbrug er m.a.o. med til at **‘producere’ venskaber** bl.a. via den intimitet, som fælles brug af alkohol fostrer.
- ❖ Denne **intimitet** bliver særlig vigtig for de unge, når de færdes i nattelivet, som for mange fremstår (delvist) utrygt og udfordrende.
- ❖ Intimitet, tillid og ‘care’ (omsorg) i venskabsgruppen spiller en rolle i de unges håndtering af denne utryghed – og disse følelser **‘forhandles’ og afprøves** i forbindelse med alkoholbrug (kan være vanskeligere til hverdag).
- ❖ **En lille krølle:** Den omsorg, som de unge udviser overfor hinanden kan dog også have nogle uheldige effekter, fx hvis vennen ‘bare gerne vil slå sig løs’ eller ikke har samme opfattelse i situationen af, hvad der kan være risikofyldt → Dilemmafyldt!

DILEMMAER OMKRING RUSMIDDELBRUG OG FÆLLESSKABET



CENTER FOR RUSMIDDEFORSKNING
PSYKOLOGISK INSTITUT
AARHUS UNIVERSITET

UNGEKONFERENCE // HELSINGUNG
11. NOVEMBER 2021

MARIA HEROLD
LEKTOR



DRIKKE-DILEMMAER I FÆLLESSKABER

Mange unge beretter om **dilemmaer**, der relaterer sig til rusmiddelbrug (her alkohol) og fællesskabet med vennerne, fx:

- ... at man gerne vil være med til at feste, men ikke har lyst til at drikke den dag.
- ... at man ikke har lyst til at gå til fest, men er træt af ikke at kunne deltage i fortællingen/samtalen om festen, når man mødes i ugen efter.
- ... at man gerne vil være med til at feste *og drikke*, men bare ikke er vild med den måde, det foregår på.

ET EKSEMPEL: KØNSNORMER TIL FESTEN ...

Heidi er generelt glad for samværet med veninderne, og derfor gerne vil være med, når de har aftalt at forfeste og gå i byen...

... men som ikke *føler sig tilpas* med særligt måden, som forfesterne forløber på:

Der holdes ofte forfester, hvor pigerne gør sig klar sammen / drikker for sig – og drengene mødes et andet sted.

At 'gøre sig klar' sammen indebærer ofte, at man hjælpes ad med tøj, make-up, hår mv., - mens man drikker, hører musik og evt. spiser sammen.

En stor andel af de unge kvinder er glade for denne måde at feste på. Men ikke alle. Heidi fortæller, at "*det bare ikke er min ting. Jeg skal bare have et bad, så er jeg klar...*"

... FORTSAT

En anden ung kvinde, **Jenny**, går mere i dybden med, hvorfor hun synes det kan være ukomfortabelt for hende at 'gøre sig klar sammen':

"Der er den her idé om, at du skal være en 'dame', eller en pige ... feminin og sådan. Men nogle gang er det bare sjovere at gøre ting, som er forbundet med maskulinitet

[underforstået: og som ikke er muligt til forfesten]

At gå i noget mere praktisk i stedet for at stadse sig ud. Altså, jeg kan godt lide det engang i mellem, men jeg foretrækker sneakers og nogle behagelige bukser frem for en stram kjole og høje hæle, når jeg skal i byen..."

ET ANDET EKSEMPEL: SITUATIONEL AFHOLDENHED

Og så er der de dilemmaer, der går på, at man gerne vil være med, - og bare ikke er i humør til at drikke. Det kan være udfordrende fordi:

”Det er vigtigt, at man er i det samme humør, og jeg synes vi er rigtig gode til at være det. Vi er enten lidt fulde, eller helt visne...” siger Troels.

”Hvis du ikke drikker, så kan du ikke deltage på samme måde. De andre opnår et helt andet niveau, som er uden for din rækkevidde [når du ikke drikker]...” siger Sarah.

Dette afspejler, at 90% af danske unge (16-24) drikker alkohol i et eller andet omfang.

Til gengæld indikerer forskningen, at ret mange unge en gang i mellem har lyst til at lade være med at drikke / drikke mindre, end vanligt (**‘situationel afholdenhed’**).

FORVENTNINGSAFSTEMNING

Jf. Troels og Sarah, så kan det altså være vanskeligt at praktisere 'sitautionel afholdenhed':

- Mange unge kobler alkoholbrug med fællesskab / kammeratskab / samhørighed (også selvom man engang imellem ikke har lyst til at drikke).
- At drikke sammen skaber intimitet og faciliterer eller cementerer venskabsrelationer.

'Hvis en ung ønsker at lade være med at drikke en aften, eller drikke mindre end kammeraterne, så handler dette altså ikke 'blot' om at modstå gruppepres (eller blot forventningspres)...

... det handler om at kunne navigere i venne-gruppen på en måde, så socialiteten i vennegruppen **opretholdes** og **tilgodeses** – hvis man samtidig gerne vil være med

(jf. Frank, Herold & Bjønness, 2021)

... fx via **rettidig forventningsafstemning** med vennerne omkring fest og brug af alkohol.

OPMÆRKSOMHEDSPUNKTER

- Unges rusmiddelbrug er (helt overvejende) et socialt fænomen!
- Rusmiddelbrug muliggør forskellige former for intimitet sammen med vennerne – særligt, når der drikkes (eller bruges) 'på niveau'.
- De beretter sjældent om 'pres', men derimod om bl.a. loyalitet, tillid, samhørighed og omsorg.
- De unge føler et stort ansvar for deres fællesskaber / venskabsrelationer, og ønsker at bidrage aktivt til opretholdelsen af disse (bl.a. via rusmiddelbrug / aktiviteter, der kobler sig hertil).
- 'Situationel afholdenhed' er en udfordring, som potentielt kan håndteres via rettidig forventningsafstemning med vennerne

Maria Dich Herold

mail: mdh.crf@psy.au.dk

Billeder er venligst udlånt af

 **@track_aarhus**





CENTER FOR RUSMIDDELFORSKNING
PSYKOLOGISK INSTITUT
AARHUS UNIVERSITET